

โครงการศูนย์บริการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

ความเป็นมา :

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเมื่อ พ.ศ. 2523 และยังไม่มีการดำเนินงานมาก่อน
- ดำเนินงานมาแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 แต่มีพระราชดำริใหม่เพิ่มเติม พ.ศ. 2528
- ทรงมีพระราชดำริ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) กับนายพิศิษฐ์ วรอุไร ตำแหน่งอาจารย์และหัวหน้าศูนย์บริการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ฯ คนแรก สังกัด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถานที่พระราชทานพระราชดำริ บ้านโรงวัว ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2527

โดยสรุปประเด็นสำคัญดังนี้ “งานนี้เป็นประโยชน์ถึงประชาชนอย่างแท้จริงให้ขยายงานไปให้มากและหาคนให้มาช่วยงานเพิ่มขึ้น” พระราชกระแสรับสั่งนี้ พระราชทานหลังจากที่ได้เริ่มงานครั้งแรกโดยรับพระราชทานทรัพย์ เมื่อ พ.ศ. 2523 เพื่อทดลองขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล และได้เริ่มทำแปลงสาธิตในหมู่บ้านที่บ้านไร่ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งต่อมาได้ตั้งเป็นโครงการชื่อโครงการว่า “โครงการศูนย์ขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล งานสาธิตฝึกอบรม และส่งเสริมอาชีพราษฎรตามพระราชดำริ”

DSC03687_resize

ที่ตั้งของโครงการ :

โครงการนี้ดำเนินงานกับกลุ่มชาวบ้านเป้าหมายในถิ่นทุรกันดาร เพื่อพัฒนาอาชีพด้านไม้ดอกไม้ผล และทำงานวิจัยและพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล ในพื้นที่ต่างๆ

1. สถานีวิจัยและฝึกอบรมหลัก ตั้งอยู่ที่ หมู่บ้านไร่ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ดำเนินการ 33 ไร่
2. สถานีวิจัยและฝึกอบรมย่อย ตั้งอยู่ที่ หมู่บ้านใหม่ดอนชัย หมู่ที่ 8 ตำบลยางคราม กิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ดำเนินการ 90 ไร่
3. สำนักงานประสานงาน และงานวิจัยระดับห้องปฏิบัติการ ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. งานพัฒนาอาชีพเกษตรด้านไม้ดอกไม้ผล ดำเนินงานในพื้นที่ 6 จังหวัด

วัตถุประสงค์โครงการ :

1. เพื่อให้มีไม้ดอกไม้ผลพันธุ์ดีกระจายอยู่ตามหมู่บ้านในชนบท หากมีความต้องการหรือความจำเป็นก็สามารถขยายพันธุ์ออกปลูกเป็นจำนวนมากได้

2. เพื่อช่วยให้ราษฎรมีความสามารถในการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล และอาจผลิตพันธุ์ไม้จำหน่ายเป็นอาชีพรองได้
3. เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้ดอกของไทย
4. เพื่อพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของไทย
5. เพื่อให้มีงานวิจัยด้านการพัฒนาพันธุ์ การขยายพันธุ์ การผลิต และการใช้ประโยชน์จากไม้ดอกไม้ผล

เป้าหมาย :

1. การพัฒนาการผลิตไม้ดอกไม้ผล
2. การพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล
3. การขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลโดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพ และวิธีมาตรฐาน
4. พัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรให้ดีขึ้น
5. พื้นฟูสภาพแวดล้อม
6. อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางชีวภาพของประเทศ

คณะทำงานโครงการศูนย์ฯ ได้กำหนดให้จัดทำแผนแม่บทระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2550-2554) โดยกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานดังนี้

- 1 **ด้านพัฒนาพันธุ์ไม้ดอก** จำนวน 6 กลุ่มพืชหลัก ได้แก่ แกลดิโอลัส กระเจียวปทุมมา กล้วยไม้ ดาวเรือง บานชื่น และไม้ดอกประเภทหัวอื่นๆ
- 2 **ด้านงานวิจัย** ด้านการขยายพันธุ์พืช ด้านสรีรวิทยาและเทคโนโลยีการผลิตตลอดจนการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว และงานวิจัยด้านการพัฒนาพันธุ์พืช
- 3 **ด้านติดตามผลและพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มชาวบ้าน** ซึ่งดำเนินการในช่วงปี 2523 - 2550 ในพื้นที่ 8จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ พะเยา พิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และชุมพร
- 4 **ด้านสนับสนุนงานขยายผลสู่ราษฎร** ในพื้นที่หมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ตามที่ได้รับการประสานงาน
- 5 **ด้านขยายพันธุ์พืชพันธุ์ดี** ในแปลงและห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อเพื่อใช้ในการสนับสนุนงานส่งเสริมอาชีพ
- 6 **ด้านวิจัยการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นเมืองบางชนิด** ดำเนินงานร่วมกับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
- 7 **ด้านการบริหารจัดการทั่วไป** เช่น การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาสถานีวิจัย การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

นโยบาย

1. **นโยบายด้านการพัฒนาพันธุ์พืช**
 - 1.1 พัฒนาพันธุ์ไม้ดอกที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย และมีศักยภาพในตลาดโลก โดยเน้นพืชประเภทหัว
 - 1.2 พัฒนาพันธุ์ไม้ดอกที่มีถิ่นกำเนิดนอกประเทศไทยเพื่อให้ได้พันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพของไทย

- 1.3 ร่วมมือกับองค์กรอื่น เพื่อพัฒนาพันธุ์ไม้ผล โดยเน้นการรวบรวมพันธุ์ไม้ผลของไทย
- 1.4 รวบรวมพันธุ์พืชอื่นตามความเหมาะสมและจำเป็นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อันจะนำไปสู่เป้าหมายหลักของศูนย์ฯ

2. นโยบายด้านการขยายพันธุ์พืช

- 2.1 ศูนย์ฯ จะศึกษาและพัฒนาวิธีการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลเป็นหลัก
- 2.2 ศูนย์ฯ จะศึกษาวิธีการขยายพันธุ์พืชอื่น ๆ ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้ความสนใจ

3. นโยบายด้านการบริการประชาชนเกี่ยวกับการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล

- 3.1 ศูนย์ฯ จะให้บริการเกี่ยวกับการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลแก่ประชาชนที่เป็นเกษตรกร และเยาวชนที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในลักษณะการรวมกลุ่ม โดยประสานการปฏิบัติกับองค์กรต่าง ๆ ควบคู่กับการดำเนินงานโดยศูนย์ฯ เอง
- 3.2 ศูนย์ฯ จะให้การสนับสนุนพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลแก่เกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติที่ร้ายแรง

4. นโยบายด้านการตลาด

ศูนย์ฯ จะให้การสนับสนุนกลุ่มฯ ที่ผลิตพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล ได้ทราบข้อมูลการตลาดของพืชนั้นๆ

ระยะเวลาดำเนินงาน :

จนกว่าจะหมดความจำเป็นด้านการพัฒนาอาชีพ และฝึกเทคโนโลยีแก่ราษฎรในถิ่นทุรกันดาร และพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลให้เป็นของประเทศเอง

งบประมาณ :

งบปกติ จำนวน 5,758,360 บาท

แนวทางการดำเนินงาน

1. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ เกี่ยวกับการเลือกพื้นที่เป้าหมาย

- 1.1 เป็นพื้นที่ที่อยู่ในที่แล้งดินเลว
- 1.2 เป็นพื้นที่ที่ขาดแคลนไม้ดอกไม้ผลพันธุ์ดี
- 1.3 เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดป่าที่ควรอนุรักษ์
- 1.4 เป็นพื้นที่ที่องค์กรของรัฐยังมิได้เข้าไปพัฒนาด้านการขยายพันธุ์ไม้ดอกอย่างเข้มข้น
- 1.5 เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชายแดน และจำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดความมั่นคง
- 1.6 เป็นพื้นที่ที่ประสบภัยธรรมชาติร้ายแรง

2. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ เกี่ยวกับเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย

- 2.1 ศูนย์ฯ สนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อการปลูกไม้ดอกไม้ผลสำหรับขยายพันธุ์ โดยมีผลผลิตที่เป็นดอกหรือเป็นผล เป็นผลพลอยได้และเรียกกลุ่มดังกล่าวว่า "กลุ่มชาวบ้าน" หรือ "กลุ่มแม่บ้าน"
- 2.2 การปลูกไม้ดอกไม้ผลนั้น ศูนย์ฯ สนับสนุนให้กลุ่มชาวบ้านปลูกในแปลงที่ต่อเนื่องกัน แต่ในบางพื้นที่อาจสนับสนุนให้ปลูกไม้ผลกระจายกันไปแปลงของสมาชิกกลุ่มฯ แต่ละคน

2.3 ศูนย์ฯ จัดวิทยากรของศูนย์ฯ ให้คำแนะนำและฝึกเทคโนโลยีด้านการขยายพันธุ์พืชแก่กลุ่มชาวบ้าน ในกรณีที่ศูนย์ฯ ปฏิบัติร่วมกับองค์กรอื่น ศูนย์ฯ อาจขอให้องค์กรที่ศูนย์ฯ ร่วมงานด้วย รับผิดชอบด้านการฝึกเทคโนโลยีบางส่วน

2.4 การจำหน่าย หัวพันธุ์ กิ่งพันธุ์ หรือต้นพันธุ์ของกลุ่มชาวบ้าน ศูนย์ฯ สนับสนุนให้ร่วมกันจำหน่าย

3. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ เกี่ยวกับการร่วมงานกับองค์กรอื่น เพื่อพัฒนาอาชีพเกษตรกรด้านไม้ดอกไม้ผล

3.1 ศูนย์ฯ รับข้อเสนอหรือการร้องขอจากองค์กรต่าง ๆ ที่เข้าไปช่วยเกษตรกรในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมด้านไม้ดอกไม้ผล มาพิจารณา หากเห็นว่าพื้นที่นั้น ๆ มีลักษณะสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ การเลือกพื้นที่เป้าหมายของศูนย์ฯ แล้ว ศูนย์ฯ ก็จะเข้าไปร่วมงานด้วย

3.2 ศูนย์ฯ เข้าไปร่วมงานกับองค์กรอื่นโดยการสนับสนุนในด้านพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลที่ศูนย์ฯ มีขีดความสามารถเป็นหลัก และอาจให้การสนับสนุนในเชิงวิชาการตามความจำเป็น

3.3 ศูนย์ฯ จะร่วมกับองค์กรที่ศูนย์ฯ ร่วมมือด้วย ติดตามผลการดำเนินงานตามโอกาสอันควร เพื่อจะได้ประเมินการสนับสนุนในช่วงต่อไป

4. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ เกี่ยวกับการพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล

4.1 ศูนย์ฯ เข้าไปสำรวจ อนุรักษ์ และรวบรวมพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลในพื้นที่ต่าง ๆ นำเข้ามาศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้พันธุ์ไม้เหล่านั้น ๆ ในเชิงธุรกิจ

4.2 ศูนย์ฯ ดำเนินการพัฒนาพันธุ์ไม้ที่มีศักยภาพสูงโดยการผสมพันธุ์เป็นส่วนใหญ่และบางส่วนใช้วิธีการทำให้กลายพันธุ์ นำผลที่ได้มาคัดเลือกแล้วขยายพันธุ์เพื่อทดสอบและศึกษาด้านการผลิตต่อไป

4.3 ในกรณี ของไม้ดอกไม้ผลที่มีถิ่นกำเนิดนอกประเทศไทย ศูนย์ฯ ทำการผลิตพันธุ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพของไทย

4.4 ในกรณีของไม้ผลของไทย ศูนย์ฯ จะร่วมมือกับองค์กรอื่น เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร รวบรวมพันธุ์ดีของไม้ผลจากแหล่งต่างๆ แล้วจะขอรับความร่วมมือกับองค์กรอื่น เช่น กรมวิชาการเกษตรเพื่อทดสอบพันธุ์ในพื้นที่ต่างๆ หรือเผยแพร่พันธุ์ดีที่ได้รับการทดสอบแล้ว

5. แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ เกี่ยวกับการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล

5.1 ศูนย์ฯ พยายามนำวิธีการเลี้ยงเนื้อเยื่อเข้ามาทำให้ไม้ผลพันธุ์ดี ที่มีปัญหาด้านโรคให้ปลอดจาก โรคแล้วเพิ่มปริมาณให้ได้ต้นพันธุ์แข็งแรง จำนวนมากพอที่จะส่งให้กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายเพื่อนำไปขยายพันธุ์โดยวิธีการมาตรฐานต่อไป

5.2 ศูนย์ฯ ส่งสายต้นของไม้ดอกไม้ผลพันธุ์ใหม่ ให้กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายนำไปขยายพันธุ์โดยวิธีการมาตรฐานแล้วให้ กลุ่มฯ จำหน่ายต่อไป

ผลการดำเนินงาน :

1. แผนงานพัฒนาอาชีพเกษตรกร (โครงการต่อเนื่อง)

ศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลฯ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับหน่วยงานร่วมดำเนินการได้ติดตามผลการผลิตไม้ดอกไม้ผลของกลุ่มชาวบ้านภายใต้การดำเนินงานของโครงการฯ พร้อมทั้งแนะนำการแก้ไขปัญหาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ผลิตไม้ดอกไม้ผล แก่กลุ่มราษฎร จำนวน 40 กลุ่มในพื้นที่ 6 จังหวัด รวม 5,031 ไร่ มีรายได้ซึ่งกลุ่มชาวบ้านได้ดำเนินการจำหน่ายเองรวม 19,115,550 บาท (ข้อมูลถึงเดือน สิงหาคม 2547 ผลผลิตของหลายกลุ่มไม้ผลเพิ่งเริ่มเก็บเกี่ยวได้) ทำให้ราษฎรมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

2. แผนพัฒนาพันธุ์ไม้ดอก

นักวิชาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และของศูนย์ ได้ทำการพัฒนาพันธุ์พืชเป้าหมาย คือ แกลดิโอลัส พืชกลุ่มกระเจียว และไม้ดอกเมืองร้อนอื่น ขณะนี้อยู่ระหว่างทดสอบพันธุ์ใหม่

3. แผนงานวิจัย และพัฒนาขยายพันธุ์ และเทคโนโลยีการผลิตไม้ดอกและพืชพื้นเมือง

นักวิชาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และของศูนย์ ได้ทำการวิจัย และพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอก และพืชพื้นเมือง ทำให้สามารถขยายพันธุ์แกลดิโอลัส พันธุ์ขยายยากได้ 6 พันธุ์ และได้วิธีเบื้องต้นสำหรับการขยายพันธุ์พืชพื้นเมือง 2 ชนิด นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเทคโนโลยีการผลิตกล้วยไม้ดินเอื้องใบหมาก และการผลิตปทุมมาในน้ำยา

4. แผนงานอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์

สามารถขยายพันธุ์กล้วยไม้ดิน ซึ่งขยายพันธุ์ยากได้ 2 ชนิด ในปีงบประมาณนี้นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับนักวิชาการศูนย์ฯ และกองทัพภาคที่ 3 ได้อนุรักษ์พันธุ์รองเท้านารีอินทนนท์ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุ์รองเท้านารี อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่อง และได้ริเริ่มส่งเสริมให้ราษฎรปลูก จำนวน 3 ราย

หน่วยงานหลัก/ผู้ประสานโครงการ :

- ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสรยา ร่มรังษี ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์บริการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้

ดอกไม้ผลบ้านไร่ โทรศัพท์ 0-5321-3760 หรือ 0-53944-043 โทรสาร 0-5321-4092

หน่วยงานร่วมโครงการ :

1. ปฏิรูปที่ดินจังหวัดพะเยา
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
3. สหกรณ์วังทอง จังหวัดพิษณุโลก
4. นิคมสหกรณ์ศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย
5. อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ :

ประโยชน์ทางสังคม

1. ช่วยแก้ไขปัญหาด้านการผลิตไม้ดอกไม้ผลของกลุ่มชาวบ้านเดิมให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น
2. กลุ่มชาวบ้าน(เดิม) ในโครงการสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน
3. รู้จักการทำงานแบบรวมกลุ่ม ทั้งด้านการผลิต การจำหน่าย การทำบัญชี และการพึ่งตนเองในที่สุด
4. ประเทศมีพันธุ์ที่พัฒนาใหม่ และวิธีการผลิตที่เป็นของประเทศเอง

ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม

1. สภาพแวดล้อมได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น
2. การใช้ที่ดินมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ดินและน้ำได้รับการอนุรักษ์มากขึ้น

ประโยชน์ทางด้านจิตวิทยา

1. ราษฎรมีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น
2. เป็นประโยชน์ด้านความมั่นคงของประเทศ

ปัญหาอุปสรรค/แนวทางแก้ไข :

พื้นที่กลุ่มชาวบ้านบางกลุ่มประสบปัญหาน้ำไม่พอใช้ และบางกลุ่มมีปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก

